

A H O G Y   L E H E T

A Réka királyné álmát őrző Rika hegy lábainál a Kishomoród partján fekszik egy alig ezer lelket számláló község: Oklánd. Minden község büszke lehet az ő templomára, melyet az elődök, vagy a még ma is élők nagy-nak, szépnek építettek meg, vagy tartottak és védtek meg századok folyamán keresztül; de Oklánd unitárius székely népe különösen büszke rá, mert létrehozásának ideje erre feljogosítja. Aki mindennap látja, vagy vasárnapról-vasárnapra áldhatja benne az egek urát, az is gyönyörködhetik benne, aki pedig a községben megfordulva megtekinti azt, annak szíve gyönyörűséggel és lelke áhítattal telik meg, látva szépségét s hallva építésének történetét.

Akkor nagy vihar volt. A kegyetlen sors éppen akkor dühöngött fejünk felett a legjobban, amikor ez a templom épült. E nép azonban — kevés kivétellel — nemcsak állta a vihart, hanem akkor alkotott a legjobban. A vihar elsöpri a gyengét, megviseli még az erőset is, de az életrevalót megacélozza. A kisebbségi sors az erdélyi magyarság életfájáról a gyenge, vagy beteg ágakat letörte, de az életrevalókat nagyszerű termésre készítette, olyan alkotásokra, melyeket csöndes idők aligha tudtak volna elérni. Így vállalta az oklándi unitáriusság régi templomának megnagyítását, átalakítását. Az érték nem abban van, hogy vállalta, hanem abban, hogy akkor vállalta, amikor vállain már alig volt hely e teher számára, s lelke tele volt annyi más gonddal. Még el sem tudta feledni az iskola kibővítésével járó nehéz terhet; még ki sem heverte azokat, melyeket a csendőrlaktanyával kapcsolatosan hordozott s máris újabb teherként nehezedett vállaira a román templom építése, melyet éppen úgy kel-

lett hordoznia, mintha maga is román lett volna. Nap-
nap után kapuja előtt kiáltotta a községi dobos, hogy:
„Aki még a homokot, követ, téglát, vagy a fát nem vitte
ki a román templom építéséhez, azonnal vigye ki, külön-
ben följelentik a csendőrségen”. Az idegen teherrel így
megrakott, kizsákmányolt és céltudatosan leszegényített
székely vállalta a maga templomának átalakítását, mert
lelke, akarata, hite és áldozatkészsége ezekben a próbák-
ban nyilatkozott meg igazán egyházával és fájával
szemben.

Ugy kezdődött, hogy leányaink kis háziperselyeket
készítettek és minden családban elhelyeztek egyet, hogy
azzal megkezdhessük a gyűjtést. Az eredmény meglepő
volt. A hiányzó összeget és a szükséges anyagot, ami a
község határából kerülhetett ki, magunk között osztottuk
föl. Mindenki vállalta a reá eső részt, még az is, aki elv-
ben a templom átalakítása ellen volt. Csak később tud-
tam meg, hogy ilyen is akadt. Egy kis négyéves gyer-
mektől hallottam az első tiltakozást. Az utcán találkoztam
vele. Szembe állott velem és gyermekes naivsággal
vont kérdőre: „Magik métt akarják elrontani a támplo-
mot”. „Szebbet és nagyobbat akarunk csinálni” — nyug-
tattam meg a gyermeket. A távolabb álló hivemtől tud-
tam meg, hogy kié a gyermek. Egyik volt azok közül a
kevesek közül, akiknek a templom és az Isten is csak
akkor kell, mikor azoktól valamit kapnak, s akik a jö-
vővel még akkor sem sokat törődtek. A gyermek az apjá-
tól hallotta, amint az otthon tüzelt a templomépítés ellen
s naiv gyermeklélekkel tudomásomra hozta.

Szép lassan a szükséges pénz és anyag is összegyűlt
s a terv is elkészült. A meghagyandó történelmi értékű
templomrész és az építendő új rész összehozása nagy kö-
rültekintést és szaktudást követelt. Mindezt nagyszerűen
oldotta meg a tervet készítő: Debreczeni László régész. E
kérdésnél már többen voltak, akik nemtetszésüknek ad-
tak kifejezést. Kontár, falusi építőmesterek, akik a vá-
rost rosszul utánzó munkájukkal a falvakat kivetkőztet-
ték formájukból, megrontották a falusi ember izlését s
többen olvanra áhítoztak, amelyet ezek alkotnak, nem az
igazi székely stílusra, amilyennek az építendő templomot

terveztük. A többség és a sokszori meggyőző beszéd döntött s az ellenzék jó nagy része is belenyugodott.

Nemsokára megkezdettük templomunk ifjabb részének lebontását, melynek nem volt műemlék jellege. A 13-ik században épült régi templomrésze is eltávolítottuk a századok folyamán rárakott vakolatot. Az első kellemetlenség ekkor kezdődött. A régi templomrészen értékes, de megrongált freskókat találtunk. A felfedezést hamar megtudták a románok is. Jöttek is seregestől először, hogy megnézzék, azután, hogy lefényképezzék. A freskók szentjei szakállas szenteket ábrázoltak. Nosza megindult a románok részéről a mende-monda, minden szakértelem nélkül. Hirdetni kezdték, hogy a templom román eredetű, mert a freskók szentjei szakállasok és ruhájuk keleties. A titokban készült fényképeket még Jorga professzorhoz is eljuttatták, hogy ő, az ismert történelemhamisító templomunk szentjeiről is történelmet csináljon, mellyel bebizonyítsa, hogy itt az őslakók románok voltak. Közben a román ujságokba is elhelyeztek egy néhány ilyen értelemben írt cikket. Híveink egy része, akikben a félelmet eléggé elültették volt a románok, aggódni kezdettek. A templom megújítását ellenzők pedig zugolódni kezdettek, amiért ilyen kellemetlenségbe sodortuk az egyházközségeket. Némelyiknek a lelkében még az is felvetődött, hátha a románok most már tényleg elveszik a templomot.

Az ujságcikkekre magam válaszoltam egyik lapban, melyben történeti, régészeti, művészettörténeti és egyház-történelmi adatokkal bizonyítottam be, hogy a mi templomunk sohasem tartozott a keleti egyházhoz. A tárgyilagos és az ujságcikkezők nagy tudatlanságára rámutató közleménynek az lett az eredménye, hogy a románok elhallgattak, a beígért Jorga-féle látogatás elmaradt és híveink is megnyugodtak.

Végre megkezdődött az építés is. Ment is minden a maga rendjén, amíg az új templomrész épületformája ki nem alakult. Egy pár elégedetlen, mikor a magas székelystílusú tetőzetet meglátta s belül a nekik szokatlan megtört faburkolatos mennyezetet, nem tudta a maga megtromlott ízlésével elfogadni azt. A falak még vakolatlanul

állottak és az ablakok oszlopaik nélkül üresek voltak, amikor az egyik fő-fő elégedetlen hangosan adott kifejezést nemtetszésének. A templom oldalán, alul, a karzat alatti megvilágítást szolgáló és felette az orgonához világosságot adó ablaknak meghagyott üresen álló lyukat nézve, így gúnyolódott: „Olyan az egész épület, mint egy istálló. Alul ez a lyuk az etető, ahol az állatoknak a takarmány adják be s fölül pedig, ahol a szénát hányják föl az udorba”. Hallottam ezt a megjegyzést s nem tudtam felelet nélkül hagyni. „Valóban úgy van — mondtam — azoknak a marháknak részére, akik a templomot istállónak nézik”. A felelet nyers volt elismerem, de elérte azt, hogy a nyílt kritikát végleg beszüntette.

A templom fölépült. A legelégedetlenebb is, mikor azt látta, hogy nap-nap után seregestől jönnek messzi vidékről megnézni a templomunkat és nem győzik dicsérni azt, belenyugodott és belátta, hogy ez volt a helyes, ez az igazi szép székely építkezés. Ma pedig feledve a nagy áldozatot, boldogan és büszkén tekint templomára minden oklándi unitárius. Nem is csoda, mert ez az aránylag kis gyülekezet olyan munka, anyag és készpénz áldozatot hozott, amely ritka volt akkor a megszállott Erdélyben. Gyülekezetünknek 650 tagja a maga erejéből, minden külső segítség nélkül építette föl templomát, mely akkor közel egy millió lejbe került. Ezzel bizonyosságot tett arról, hogy méltó a nagy elődökhöz s hogy joga van az élethez, az erdélyi földhöz és a boldog jövőhöz.

Oklánd

Kelemen Imre

S Z Ü K S É G T Ö R V É N Y T R O N T

Természettudósok mondják, hogy néha egy-egy felszínre került, megkövesedett levélről, zápfogról vissza tudnak következtetni letűnt korok növény s állatvilágára. Ki tudják számítani, milyen volt a hőfok, mely körülvette egykori gazdájukat, a levegő sűrűsége, mit ki s be lélegzettek, mi volt táplálékuk, milyen a talajuk, a küzdelem, mit létükért megvívta.

Valami ilyen lelet akar lenni jelen írásom.

Papi szolgálatom első évtizedéből próbálok előszedni egy ilyen megkövesedett „bajfülapi”-t, ami sejtetné akkori gondjainkat, feladatainkat. Amikor ezeknek az időknek a világát idézem Csubika, a brigadér, az állami erdőőr alakja jelenik meg kitörülhetetlen emlékezetemben.

Villogó, fehérfogú, elnyühetetlen egészségű, örökké jókedvű, farkasétvágyú, tengermélyszomjú szép barna ember. Télen, nyáron, gumiköpenyben, miclisapkában, feltürt gallérral járt. Honvágy nem gyötörte. Ahol a harang éppen reákonduktotta a deket, vagy a takarodót, ott étkezett, vagy szállásolt. Alapelve az volt, mindenütt jó, de a legjobb — egyebütt.

Hivatalos munkatere voltaképpen az erdő lett volna, de valami veleszületett kulturszomj folytán inkább az emberi társadalmat s abban is a terített asztalok világát vádolta. Legfőképpen a kolbászt pártfogolta. Nemezszer megtörtént, hogy az erdővágatási engedély irányában előzékeny háziasszony vendégelésére kolbászt hozott le a hijjuból. Egyúttal a család részére esedékes porciót is leszelte s lehozta egy szálaban. Mire lábast, zsírt s más efféle háztartási hiábavalóságokat elészereit, a kézügyben maradt, gyanutlan, mit sem sejtő egész szál kolbász sültelen, főtelen, kenyér nélkül úgy lecsúszott az erdei titkár gyomrába, mint az ártatlan kis nyúl a kobrakígyóba.

Amikor a felszabadulás első évfordulóján tartott beszédemben felemlítettem a kenyér, cipőjegy miatt zugoló híveimnek, hogy „üglátszik elfelejtettük, mennyi kolbászt megevett a brigádér”, egyszerre nyolc-tíz asszony kapta le a fejét kuncogva a pad alá s az egész gyülekezet élénk derűre fakadt, igazolva, hogy mennyire halhatatlan a köztudatban ökeme.

Mindenki Csubikának hívta, pedig ez nem az ő neve, hanem egy hivatalnoké volt Székelyudvarhelyen az erdőgondnokságon. Ha kértünk valamit, rendesen reá hivatkozott, mint pap a textusára: „Meglátjuk mit mond Csubika úr”. Így ragadt reá ez a név. De nem hiába! Ugy együvé tartoztak ők, mint a test s a lélek. A brigádér volt a test, akit a kolbászok, szilvóriumok tápláltak, kondícióban tartottak. A másik csubika a lélek, kihez írásnak, pénznek kellett mennie.

Régi mondás, hogy a székelynek a kenyere a fa. El lehet képzelni, milyen ízlet váltott az a kenyér, amelynek lisztje ez a két malomkő között őrlődött. Vágási engedélyért kérvényt kellett beadni Székelyudvarhelyen a „lélek”-hez. Homoródszentmártonban székel a „test”, ki felmért, véleményezett, billogozott. Összmunkájuk mindig arra a bizonyos vadászra emlékeztetett, akitől hosszú, hiábavaló portyázás után azt kérdezték: miért nem lőtt nyulat? Azért, felelte a derék Nimród, „mert a nyúl mindig cikkbe-cakkba futott. Mire én cikkbe lőttem, ő már cakkban volt. Mire cakkba lőttem, már ismét cikkben volt”.

Szakasztott így jártunk mi is e két derék férfiúval. Mire azt hittük, cikkbe jutottunk a gondnokságon, kisült, hogy cakkban vagyunk a brigadérral. Tüzelni, építeni, kertelni, hidlást, kapuzábét faragni 1937—38-ban is kellett. Nem lehetett mást csinálni a sok oktalan próbálkozás után; lopott kiki, ahogy tudott — a sajátjából. Pontosan így jártam én is pap létemre, megyebíróstól, presbiteriumostól, eklézsiástól.

Ugy történt, hogy 1938-ban végre érkezettnek láttuk az időt egyházközségünk régi álmának a megvalósítására; a nagyon hiányzó lelkeszi iroda felépítésére. Hívek, tejszövetkezet, a régi patrónus szentgericzei Jakab

család meghozta áldozatát, hogy a több évtizedes álom megvalósulhasson. A papi életen egész télen gyűlt nagy rakásokba a kő, homok, cserép, téglá, amit az atyafiak közmunkával „megyeszer”-be összehordtak. Keményfa anyag az eklézsia erdejéből volt előirányozva, hiszen erre a célra hagyományozták az ősök s ilyen alkalmakra takarékoskodták a megyebíró s pap elődök a szép szálas cse-refákat. Nem voltunk oktalantul derülátók, sem hanyagok. Idejében beleindultunk a hivatalos eljárásokba. Kolbász, szilvórium is szólt igazunkat. Igéretben nem is volt hiány, csak éppen a vágatási engedély nem jött sem Székelyudvarhelyről, sem Homoródszentmártonból. A dolog akkor kezdett felettébb aggasztani, amikor veszedelmesen közeledett annak a három hétnek az ideje, amikorra Hollandiába kellett utaznom, hol egy unitárius konferencián előadás tartására voltam hivatalos. Szerettem volna dolgavégezetten indulni, mégis csak igérettel mehettém, de az legalább — hivatalos kijelentések egybehangzósága szerint — „biztos” volt. Kovács Imre jó megyebírómmal aprólékosan kidolgoztuk, „megporoncsoltattuk” a részleteket. Kik lesznek a gyalogszeresek, akik döntik, darabolják a fákat s kik az igások, akik azonnal „hozatják”, ahogy érkezik a várva várt engedély. Nekem három hét múlva vasárnap kell megjennem, ha Isten segít. Hétfőn jön az ócfalvi mesterember s közmunkával azonnal indul az építkezés.

Isten segedelmével három hét múlva meg is jöttem Hollandiából, de az engedély nem Székelyudvarhelyről. Nem volt más mit tenni. — Szükség törvényt ront. — Loptuk a fákat, pap, gondnok, eklézsia egy akarattal, — a sajátunkból.

Ezt a tényállást nemcsak az erdön maradt árva tövekről, itthon a papi életen összehordott nagy „kaszaj” fáról is megállapíthatta akárki tettenérés, vagy különösebb erdészeti tudás nélkül is, mert bizony azokról szégyen ide, szégyen oda, hiányzott a hatósági billog.

Csubika is megállapította. Előzékenyen, tapintatosan. Kissé szégyelte is magát, mert hát ő is keresztény, mi lesz most már, ha mindenüvé elterjed a hír, hogy a pap lopott. Háromszáz lejt adtam, hogy ne szégyelje.

Utólag tudtam meg, hogy a gondnok is adott „szemérmességi alapra” százötvenet. A presbiterek kevésbé szégyelték, azok csak ötvenet.

Később bent Székelyudvarhelyen Csubikának is kellett adjak háromszázat. Ugylátszik, a brigadér még sem szégyelte olyan nagyon. Dicséretükre legyen mondva, az államnak, melyet képviseltek, semmit sem követeltek.

A hivatalos engedély nem is maradt el. 1939-ben, amikor már rég elfelejtettünk építést, favágást, megjött hivatalosan, pecsétesen. Ma is irattáromon őrzöm. Így legalább az utókor előtt megnyugodhatik lelkiismeretünk.

Kénos

Kővári Jakab

L É L E K H A L Á S Z A T

Irtuk akkor az Urnak 1935-ik esztendejét. Kicsiny irodámban ültem. Szombat este volt épen, előttem a biblia, kinyítva, de már nem abból olvastam. Valahonnan a falról néztem tovább a babiloni fogság keserveit, ahol holnap meg fogom hurcolni hallgatóimat. A falra írt láthatatlan betűk képpé formálódnak, bennük csendőrszurony villog, szinte hallani lehet az élő testre lezuhannó nehéz puskatús reccsenő puffanását. Lehunyam a szemem és mégis kell tovább lássam a képet, halljam a zürzavaros hangokat, sikolyt és fogcsikorgatást egyaránt. Néha halk muzsika hangja csendül fel, mintha messziről tépte volna le a szél az ajkakra kiülő szivekből. Mind hangosabb lesz és tisztábban kivehetőbb, míg egyszercsak belőlem is feltör a régi zsoltár: „Babiloni vizek mellett jaj, szakadjon szét a hárfám, hogyha téged zsarnok láncán elfeledlek, megtagadlak, Jeruzsálem, Jeruzsálem!” És érzem, határozottan tudom, hogy holnap majd együtt fogjuk sok százan esküdni és velünk sok ezren esküszik Erdélyországban minden magyar portán: „Jaj, szakadjon szét a hárfám!” Az Isten pedig, aki belát a sziveinkbe, tudni fogja, hogy ez a mi Jeruzsálemünk hol van.

Halk neszezés térít magamhoz. Talán újra a csendőrök leskelődnek az ablakon? Kinyitom az ajtót, melynek kilincsét épen akkor készült megfogni egy nagykendőbe beburkolózott asszony. Bennebb tessékelem s csak ott ismerem fel, hogy Csiki Sándorné. Kicsi, beteges asszony, de csodálatos belső lánggal égő, szinte világító. Egyik legtöbbet meghurcolt és legtöbb támadásnak kitett hívem s már előre belém markol a sejtés: valami újabb baj van.

Csakugyan, még le sem telepedett, máris panaszkodni kezdett. De nem a maga nagy bajával kezdte, hanem an-

nak panaszkodásával, hogy már nem mer nappal felkeresni, nehogy engemet is nagyobb bajba hozzon, magának is kellemetlenséget okozzon, ezért jött este és most is került a kertek felett. Vagy a csendőrök figyelik meg, vagy pedig beárulják nekik a besugók. Mintha lopni járna, úgy kell titkolózzék. Megnyugtatom, hogy nincsen abban semmi titkolni való, ha a papjához megy, fényes nappal, mindenki szemeláttára jöhet, amint én is megyek hozzájuk nappal és nyíltan, titkolózás nélkül. Megemlíti, hogy a csendőrség pedig amiatt is szidalmazza, hogy hozzám járnak tanácsért. Lassan rátér saját bajára is. Férjét ma a csendőrség újra letartóztatta és a lövétei őrsre szállította. Az ürügy az, hogy a trágyaleve kifolyt az utcára, ezért megbírságolták és a bírságot nem fizette ki. Hiába mondták, hogy az egész bírságolásról semmit sem tudnak, hiába mutatták be, hogy az ő trágyalevük mindaddig, amíg a vizek a völgy felé folynak, nem juthat az utcára, mivel legalább is 3 méterrel mélyebb szinten vannak. A csendőrőrmester nyíltan megmondotta, hogy neki módjában áll megbüntetni valakit azért, mert a szekér kerekei egy nyomon haladnak az uton, de azért is, ha nem nyomon haladnak. Az ilyen nagy magyaroknál pedig még azt is meglátják, ami nincs. Szemére vetette férjének, hogy nem akar engedelmeskedni a hatóságoknak, pedig minden elintéződnék, csak épen egy nyilatkozatot kellene felmutasson a görögkatolikus lelkésztől, hogy aláírta az áttérési jegyzőkönyvet, míg így mindennap csak kellemetlensége van. Most a bírságot sem fizetheti be, hanem kísérik az udvarhelyi ügyészségre. De ha velük megy a jegyzői irodára és aláírja az áttérésről szóló nyilatkozatát, bírságot sem kell fizetnie, tovább semmi baja sem lesz, sőt gyermekei előtt is megnyitja a jövendő útját, mert azokat ingyenesen fogják taníttatni, belőle pedig hamarosan községi előljáró és bíró lehet.

Szegény férjem erre csak annyit mondott, hogy akkor mehetünk uram, mert a lelkiismeretemet nem tudom meggyilkolni, inkább meghalok. Meg is döglesz kutya, válaszolt az őrmester s olyan sürgősen hajtotta el maga előtt, hogy a tarisznyába is alig volt ideje három napra való élelmet bedobni.

Elmentem a román paphoz is, panasolja tovább s megkértem, hogy hagyjon nekünk már békét, ne hurcoltasson tovább, mert mi megfizetjük neki az évi bért, de hívei soha nem leszünk. Ő azonban először megfenyegetett azzal, hogy túl tétet a határon, vagy a börtönben fogunk mind rothadni, de úgy is kellünk neki, mert ha mi engedünk, akkor a falu fele megy utánunk, a másik fele is nemsokára követni fog, mert itt nem szabad maradjon, legfennebb 10 százalék magyar. Hivatkoztam a választás szabadságra, de erre azt mondotta, hogy a törvényt mi hozzuk és úgy alkalmazzuk, ahogy az nekünk jobb. Ide jöttem most, hogy kérdezzem meg, mit tudjunk csinálni, hogy vegyük ki a férjemet a csendőrség kezei közül.

Az időközben bejött feleségemmel hárman meghánytuk-vetettük a dolgot, igyekeztünk megnyugtatóni férje sorsa felől, őt pedig megerősíteni. Látszott, ez utóbbi is jól esett neki, de van benne annyi erő, hogy az szinte csodálatos.

Éjfél már jól elmúlt, amikor elment, de most már a kapun és nem lopózva. Én pedig ott maradtam ezzel az újabb gonddal.

Ezt a családot 1927-ben ismertem meg. Akkor a román hatóságok mindazokat, akik szerintük román eredetűek voltak, arra kényszerítették, hogy gyermekeiket az iskola román tagozatára járassák, ahol csak román nyelven tanulhattak. Ez a Csiki Sándor akkor három társával egy egész éven keresztül kitartott azon joga mellett, hogy gyermeke iskoláját neki van joga megválasztani s minden nap felvitték gyermeküket a magyar tagozatra, ahonnan minden napon áttették a román tagozatra, de oda nem engedték. Év végére hatalmas birság gyűlt össze, amelyet a csendőrség kegyetlen kiméletlenséggel hajtott fel rajtuk, de megtörni nem tudta. 1927-ben népszámlálást tartottak, amikor mindenkit, aki előttük román eredet-gyanus volt és magát magyarnak vallotta, hatalmasan megbüntettek. Kifizették a birságot és maradtak tovább is jó magyarok.

1935—1936 években talán nem volt olyan hét, hogy nyugodtan otthon dolgozhatott volna, legalább kétszer

egy-egy napot a csendőrségen töltött, ahol sorra fenyegették és eget-földet ígértek neki. Hiába, ez a csendes, kevésbeszédű, határozott ember megmondotta a román őrmesternek: uram, a tojást minél tovább főzik, annál keményebb. Ő is hovatovább keményebb lett. Az ügyészségre került. Tudta, hogy ott is megáll!

Eddig soha nem merült fel a kérdés lelkemben, hogy mi lesz, ha ezek meginognak és megdőlnek, de most az éjszakában ez is felvillant előttem. Aztán elhessegettem magamtól e csunya gondolatot. Nem, ez nem történik meg, mert nem szabad megtörténnie. Ha voltak valamikor hitvallók, ma is kell legyenek s ez a család az. Eszter már a szemén viseli ennek jelét, de ajkán is hordozza s meg van nyugodva e hivatás nagyszerűségében. Vigasztalót is talál benne. Szép nagy leányát nem régen vesztette el s most szentül hiszi, Isten azért mérte rájuk ez újabb megpróbálást, hogy az előbbi könnyebben viselhesse és erősítőül itthagya árva kicsi unokáját. A hit szilárdsága mellett pedig ott van a nemzeti érzés törhetetlen erőssége is. E kettőt bennünk megtörni nem lehet.

Másnap csakugyan együtt zokogtuk a „babiloni vizek mellett”, de együtt is esküdtük: „Jaj szakadjon szét a hárfám, hogyha téged zsarnok láncán elfeledlek, megtagadlak Jeruzsálem, Jeruzsálem!”

Ma, annyi esztendő elmúltával szinte jóleső érzéssel emlékezünk vissza ezekre az elmúlt időkre: Isten jónak látta megpróbálni bennünket s ebben a kérdésben nem találtattunk hiányosoknak. Ez a család és ezek a családok ma is és ezután is örök büszkeségünk marad.

Homoródalmás

Simén Domokos

„AZ ÖRMESTER NEM TŰRI”

Amikor ezerkilencszázharminckettő február utolsó napján lelkeszi beköszöntő beszédemet mondtam azt bizonyosan tudtam, hogy a falu minden lelkében mély és szomorú bánat lakik, mert Kövenden egytől egyig mindenki magyar. Az aranyosparti székelysziget legdrágább része ez a község s arról nevezetes, hogy minden bánatfelhő mögött mérhetetlen erő és bizalom rejlik, mert itt mindenki unitárius. Kerek hét esztendő alatt, míg lelkesze voltam e népnek eredményes, alkotó, építő munkát azért tudtam végezni, mert bizó hitem mély magyar bánatukat s magyar szándékom rendületlen unitárius hitünket ölelte át. Meleg kapcsolat épült ki közöttünk s ma sem tudom eldönteni, hogy ebből a bensőséges hétéves szövetségből ki nyert többet én-e, vagy a falu...

A szószék, a kulturház, a szövetkezeti közösség, ifjúsági játéktér, Nőszövetség és a havonként megjelenő „Kövendi Élet” című kis újságom voltak falufejlesztő törekvésem döntő tényezői. Ezek szervesen együtt dolgoztak s a jelentkező eredmény felmérésénél sohasem tudtam igazán, hogy melyik munkaterület felelős azért... Esztendők múltán mindezek mellett komoly szükségét éreztem annak, hogy a falu fiatal férfijaiból egy fegyelmezett, áldozatos csapatot tereljek egybe, melyre minden új megmozdulásnál bizton számíthatok... Olyan élgárda félét képzeltem el. Egy községi cserkészegyüttesre volt szükségem, melynek segítségével társadalmi, erkölcsi, vallásos, de gazdasági elgondolásaim is megvalósulásba vigyem úgy, hogy minden munkát átsugározzon a reménykedő magyar hangulat.

Nagyrománia törvényei lehetőséget nyújtottak arra, hogy önkéntes tűzoltóságot alakítsak. A harminc fiatal

férfi; házas és ifjú legény, kiket összehívtam sejtette, hogy nem feltétlen tüzet akarok én velük oltatni. Három év alatt egyetlen tüzeset sem volt a faluban... Egyelőre lelkesítette őket, hogy katonás alakulatban szép komoly játékot fognak játszani... A következő vasárnap már négyes sorokban vonultak ki gyakorlatra s természetesen a régi, még világháború előtti fecskendőt is magukkal vitték... Két hét múlva mindenkinek piros sapka került a fejére. Volt már parancsnok, helyettes, szakaszvezető s más hivatalbeli. Szorgalmasan és lelkesen csináltak mindent. Az egész falu megelevenedett, magába hullott, egykedvű életéhez szokott lelke ébredve mosolygott, amikor minden vasárnap reggel magyar nőtágra menetelt a pirossapkás kis katonacsapat... Hatrombitájuk felharsant rácsos ablakok nyiltak fel s szelid, mosolygós lányarcok, vidám menyecskék néztek a menet után... Láttam, éreztem, hogy a falu, a guzsba kötött, kemény magyarerejű falu lassan feloldódik s menetelő ifjak láttára önkéntelenül már 1936-ban arra gondolt, hogy talán nemsokára igazi magyar katonák menetelnek végig a falun... A tűzoltók megszervezésével — már kezdtem tisztán látni — egy kicsit én is úgy jártam, mint a kárthágói harangokkal a történelem tanár. Magyar önérzetében, lefojtott fájdalomában mozgattam meg a falut s büszke volt mindenki. A falu, a tűzoltók, de amikor lelkészi irodám előtt elhaladt a csapat s a parancsnok tisztelgést vezényelt: én is büszke voltam... A kis gyermekek tűzoltósdit játszottak, parancsnokok és szakaszvezetők voltak... A lelkialakulásra való rádöbbenés után azonban hagytam, hogy a fiúk tovább meneteljenek, gyakorlatozzanak, riadókat fujjanak, énekeljenek s azt is boldogan hagytam, hogy a gyermekek mindent utánuk csináljanak...

Tűz nem akadt a faluban, pedig titokban igen nagyra becsültek volna egy kóborcigányt, aki bármilyen picurka tüzet gyújtott volna. Elvégre mégis szerették volna bemutatni tulajdonképpeni tudományukat... Támadt azonban más veszedelem... A sinfalvi rombolások, és véres támadások után néhány hétre híre járt,

hogy pünköszt első napján falunkat támadják meg a havasi mőcök... Öreg presbiterek vetették fel előttem a kérdést, hogy vajjon mit kellene csinálni? Nehogy éppen akkor jöjjenek, amikor urvacsorát veszünk a templomban, de jöhetnek esetleg éjjel? A falu komolyan ideges volt. A sinfalvi események időben igen közel voltak s különösen az asszonyok mondogatták egymásnak az újabb és újabb értesüléseket... A csendőrséget is megerősítették!... hallatszott mindenfelé... A tűzoltó parancsnokot kérettem. Megnyugvás szállt a falura, amikor megtudták, hogy ünnep szombatja éjjelén a harminc tűzoltó megfelelő stratégiai szempontok szerint virradatig őrségben áll. Négy fiú még másnap az urvacsora osztás idején is szolgálatot teljesített. Semmi sem történt, de a tűzoltók tekintélye nagyban emelkedett s a hozzájuk való ragaszkodás megkétszereződött... A havasiak esetleges támadásának lehetősége megérlelte bennük a falu éjszakai kivilágításának gondolatát. Amíg a légi veszéllyel szemben az elsötétítés látszik célszerűnek, a mőcök ellen védekezendő, a falu kivilágítását határoztuk el. Hogy őszinte legyek nem vettem sohasem komolyan a támadás lehetőségét, de hagytam, hogy tovább aggódjanak, sőt magam is úgy nyilatkoztam, mint aki számol ilyennel, mert így alkalmassá tehettem a lelkeket egy korábbi szándékom megvalósítására. Felmértem a falut... Kiszámítottam, hogy tizennyolc lámpával minden útkereszteződést, fontosabb középületet, tűzoltókamrát meg lehet világítani. A tűzoltók aztán kifaragták a tizennyolc lámpafát, megcsináltatták a lámpákat s néhány nap múlva este már világosságban jártunk a faluban. Petróleumot s más szükségeset kaptunk, mert a szövetkezetek, az egyházközség és a jobb gazdák szívesen adakoztak ilyen célokra... De volt pénze a tűzoltóknak is, mert kettőszáz leiért bárkinek kitakarították a kútját, elhordták udvaráról a dombot, vagy egyéb munkát vállaltak és végeztek közös elhatározással. A lámpákat ők kezelték... Beosztás szerint gyujtották és oltották azokat... Hajnali négyóráig most már megnyugtató fények irányították mindenkit az utcákon... Új szint kapott ezzel a falu, de éreztem, új lelket is... A nyomasztó

bizonytalanság mintha felszakadt volna s mintha az apró lámpafények az egész magyar éjszakákon világosságot hirdettek volna.

Az őrmester és a jegyző igen igen felfigyeltek a faluban történteke. Irigykedve, de egyben idegesen nézték a kisebbségi magyar szívós megszervekedését s azt, hogy ez mind a templom gondolata körül történik s így nehéz abba bele is szólni . . . Minden ügynek és törekvésnek vallásos és erkölcsi jelleget biztosított az, hogy a „pap csinálja” . . .

A tűzoltók tovább dolgoztak . . . Mint jó cserkészek életlényükké vált, hogy valami jót, valami közérdekűt mindig csináljanak. Már előttük sem titkoltam, hogy én velük milyen szándékkal szövetkeztem, erre különben ők is rájöttek . . . Ha a régi papiházat bontottuk, velem együtt dolgoztak reggeltől estig, ha a szövetkezeti malomhoz téglát hordtunk, ők voltak a legáldozatosabbak. Ők voltak azok is, kikkel éjfélig, viharlámpák mellett ástuk a közfürdő medencéjét . . . Büszkék voltak arra, hogy velük ásom a földet és én boldog voltam, hogy mindent jókedvvel, vallásos lélekkel és magyar öntudattal végeznek . . . Működésükről a külföld is tudomást szerzett, mert mikor Boros püspök úr hozzánk látogatott s magával két idegenországi unitáriust is hozott, a faluvégén az egyensapkás tűzoltók tisztelgő állásban kúrtszóval jelezték a nagy vendégek érkezését s a templomig az utca két oldalán katonás díszlépésben kísérték az autót.

A szomszéd falvakban a mi példánkra megalakított tűzoltókat játékterünkre versenyre hívtuk ki. Négy falu csapata kedves, színvonalos vasárnap délutáni műsort állított össze. A tűzoltók rendezték a szilveszteri mulatságot is. Husvét a nőszövetségé, karácsony az ifjúságé volt, a dalárdának a farsang jutott. Szilveszterkor, éjféel előtt a tűzoltók szavalókórusa mondta el a falu multesztendei tréfás és komoly történetét rimbeszedve. Ezt a műsorszámot igen nagyon várták a faluban. Nehéz, de gyönyörű feladat volt számomra összeállítani, de különösen rimekbe verejtékezni . . . Az ilyen alkalmak; komoly emlékezések, tréfás pillanatok összemelegítették a falut, fenntar-

tás nélkül dobbant össze a község lelke. Mindenki érezte, hogy egyet akarunk, egy a reménységünk és egy a hitünk...

A tűzoltók munkálkodása nagyon hozzájárult ahhoz, hogy minden kulturtörekvésünk és minden kezdeményezésünk sikerrel járjon. Hatóságaink éppen ezért türelmetlenkedni kezdtek. A jegyző őszinte elismeréssel szólott az elvégzett munkáról, de tudomásomra hozta, hogy ez így nem mehet sokáig, mert a főbíró és a főispán már megszólították ezért. Azt mondják, hogy Kövenden valóságos Magyarország van... Kifogásolta, hogy színdarabjainkat is igen tervszerűen válogatjuk ki... Miért kell „Nótás kapitány”-t, „Tábornokot” s általában mindig katonás darabot játszani? Próbáltam megnyugtatóni Virgil barátomat, hogy ez ártatlan kulturmunka s neki, aki jegyzője a falunak, ezt meg kell védeni. Nem nagyon nyugodott meg... Bágyonban, hogy hasonló kellemetlenségeket elkerüljön, már ő alakította meg a tűzoltóságot s abba románokat is beillesztett...

Az élet folyt tovább. Lendületben voltam én is, a falu is, de a tűzoltók is. Ugy látszik azonban, valóban kaptak valami felsőbb utasítást, vagy saját kezdeményezésük volt, nem tudom, de megtiltották, hogy a menetelő gyakorlatra kivonuló tűzoltók magyar nótákat énekeljenek... Szívesen vették volna, amint kifejezték, ha egy pár román katonanótát énekelnének. Mondanom sem kell, hogy ezután mindig némán, de határozott léptekkel, kemény vezényszóval haladtak az utcákon végig a fiúk. A néma tűzoltókat még inkább észrevette a falu s azt hiszem, még jobban ragaszkodott hozzájuk. Háromhétrel később újabb utasítást kaptunk. Piros sapkát viselni nem szabad. Más szint lehet, de pirosat nem. Így aztán fedetlen fővel és némán meneteltek fiaink, de magyar maradt a lelkük és magyarul dobogott a szívük. Ahogy tervszerűen fosztogatták a külső kellékektől, úgy mélyült az életük értelme. Tudatosan csináltak már mindent... Erről én is gondoskodtam, mert a szabályszerinti kivonulás után templomba érkező fáradt tűzoltókat lelkiekkel mindig felelevenítettem...

Bálba hívták őket egyszer. Az újonnan alakult jegy-

zőféle bágyoni tűzoltók. Testületileg mentek át. Jókedvűen telt ott az idő. Éjfél felé tűzoltóink magyar énekekbe kezdtek. A román tanító, jegyző és perceptorok nem szívesen hallgatták ezeket. Amikor aztán Gál Sándor elővette a trombitát s azt fújni kezdte, kitört a botrány. Haza kellett jönni. A faluba érkeve elfelejtették, hogy csendőri parancsra menetelés közben énekelni nem szabad s a falu utcáin végig vasárnap reggel ébresztőt énekeltek. A vége ennek az lett, hogy négy fiút az őrmester megvert s egyelőre a pincébe zárt... Amikor felkeltem, a parancsnok jelentkezett nálam. Azonnal az őrsre siettem. Hivatkoztam arra, hogy a fiúk rendben és józanon érkeztek haza, a parancsnok állítása szerint semmi rendellenességet nem csináltak... Nem?? Kérdezte megrökönyödve az őrmester úr... Hát az semmi, hogy békés polgárok álmát megzavarják? Panaszkodott-e valaki az őrmester úrnak — kérdeztem kurtán és hidegen? Én bizonyos voltam ugyanis a felől, hogy minden kövendi szívesen megbocsátotta a vasárnapi zavarást. Igen, de zavartak engem! — vágta ki a nagyadut a hatalom óre s különben is egyik tűzoltó a kutyámat hergette... Nem vitatkozom tovább — mondtam, — bocsássa szabadon a bezárt fiúkat. Különben arra kérem, ne verje a hiveimet, mert ehhez semmi joga nincs. Tagadta, hogy ezt tette volna. Nem volt hajlandó szabadon bocsátani őket. Őrmester úr! — mondtam emelt hangon, — én addig el nem megyek innen, míg ezek az emberek szabadok nem lesznek... Parancsoljon helyet foglalni Párinte, — kínált meg gúnyosan székkal. Nem!... köszönöm, a folyosón fogom megvárni őket... Kimentem a folyosóra, fel és alá sétáltam. A faluban híre ment mindennek. A laktanya előtt kíváncsiskodók csak azt látták, hogy én komoly, elszánt arccal sétálok az őrs folyosóján. Egyre többen gyűltek a kapu elé. Az őrmester felesége úgy látszik nem vette tréfára a fejleményeket... bement a férjéhez. Később hozám jött. Próbált arra bírni, hogy másítsam meg elhatározásomat, mert a férje úgysem fogja bántani az elzárt embereket. Határozott maradtam. Elvégre én egy egész falu hangulatát és kívánságát tolmácsoltam s abban a pillanatban azt erősebbnek tudtam, mint azt a hatalmat,

melyet a román csendőrőrs képvisel. Az idő telt... a harangozás ideje közeledett... Most már én mentem be az őrmester úrhoz, aki feleségével tovább trágyalta a kényesedő helyzetet. Az emberek nemsokára templomba gyűlnek, őrmester úr — mondtam, s ha a tűzoltókat nem engedi ki, az elmaradt templomozásért egyedül önt fogja terhelni a felelősség... Most az asszony vette át a szót... A férjem nem tűrheti, hogy itt valóságos katonaságot szervezzenek, elvégre a mi biztonságunk forog kockán. Lehet az, hogy az utcán meneteljenek, énekeljenek, trombitáljanak és ebben a faluban tüntető módon csináljanak mindent? Az őrmester nem tűri... jelentette ki felindultan a lelki intelligenciával nem, de tanítónői oklevéllel rendelkező persona... Mialatt az asszony beszélt, egy katona kiengedte a tűzoltókat... Elköszöntem...

Harangozás következett... templomba mentünk. Őszintén, mélyen és együtt imádkozott a falu... Záró éneknek „Egy Istenünk egy magyar hazánk” kezdetű énekünket énekeltük s a lelkiező, amit gyűjtöttünk, egy újabb hétre ismét elég volt... Sokáig visszajárt még emlékemben az asszony kijelentése... „az őrmester nem tűri”.

Kolozsvár

dr. Abrudbányai János

EMLÉKEIM „KISAMERIKÁBÓL”

A húszas és harmincas évek között Zsilvölgyét „kis-amerikának” nevezték el, annyira feliendült a bányáipara s olyan tarka volt lakósainak népi összetétele. Alig volt nemzet Közép- és Délkelet-Európában, amelyből ne jutott volna a Zsilvölgyébe. A magyar bányászság érdekesen helyezkedett el ebben a tarka népi szinképbén. Maga volt a kép foglalatja vagy talán lényegadó alap-szine. Ezenfelül átvette az „olvasztó tégely” szerepét. Kisebbségi sorsban is akarata, bátorsága és ereje volt asszimilálásba fogni. Valami ösztönös földvisszaszerzési vágygal kapaszkodott meg a Hunyadiak ősi birtokán s kirajzó szaporaságával, kultur-fölényével, minőségi munkájával más népek vonzó példaképe lett. Kisamerikában, a szorosán vett hivatali helyiségeken kívül magyar volt az érintkezési nyelv, mulatókban magyar nóta járta s az állami iskolákban magyar volt a kevert nemzetiségű gyermekek játék-nyelve. Iskola igazgatók gyakran adtak ki szigorú ukázt a magyar nyelvhasználat eltiltására, de mindhiába. Mindez a zsilvölgyi magyar bányász nagyszerű magyarságát dicsérte s az ő hűséges ragaszkodását a magyar élet két mentsvárához; a templomhoz és iskolához. Számára a szakszervezet csupán szakmai szervezetet jelentett. Világnézetét a felekezeti iskolák és templomok magyar légköréből merítette, különösen a munkás-front kettéhasadása, a vasgárdista agitáció kezdete óta. Ezért volt számára nagy jelentőségű egy-egy lelkesítő vagy tanító-változás, mert ez egyúttal a nemesebb értelemben vett politikai vezérváltozást is jelentette. Némely lelkesítő-változás fölért egy-egy tüzes bérharc izgalmával s a székely bányász jól tudta, hogy ha itt a mindennapi kenyér sorsa dől el, amott a magyarság léte forog kockán.

Ma sem tartom hát csekély dolognak azt a tényt, hogy engem egyszerű ajánlatra, teljesen ismeretlenül hívtak meg Lupénybe lelkésznek. Csak annyit tudtak rólam, hogy nőtlen vagyok s ezt az egyetlen pozitív adatot jegyzőkönyvileg is megörökítették, de azzal a kibővítéssel, hogy egy éven belül vigyek asszonyt az eklézsiába. Meghívásom tehát „családi alapon” történt s mondhatom, hogy az ott töltött négy évem a legszentebb családi légkörben zajlott le. Megjegyzem, hogy az egész házassági célzást a presbitérium határozta el. Nem felebbeztem ellene. A Nőszövetség véleményét már nem tartottam tanácsosnak kikérni, merthiszen az elődeim „ügy szemre” mind szebbek voltak nálamnál. Nem felebbeztem, de a presbitérium határozatát megtrónfoltam s ebből a merész lépésből indult el az a lendületes munka, amely négy év alatt a lelkész-lakás újraépítését, a templom renoválását, kifestését s a felekezeti iskola létesítését és megépítését eredményezte „családi alapon”, szinte külső támogatás nélkül.

Ott kezdtem el, hogy a lelkésznek lakás is kell s a jelenlegi olyan állapotban van, hogy hozományként minden pillanatban a nyakunkba szakadhat. Híveim megértették a célzást s mivel az írás is kötelezte, hiszen ők voltak az értelmi szerzők és nem én! — egyetlen ellenvetés nélkül belementek a dologba.

1936-ban amellett, hogy a hatalmi túltengés hetenként hurcolta bányászainkat a hadbíróságra, még mélyen bent voltunk a gazdasági válságban. A székelyek mégis félévi összjövedelmüknek négy százalékát ajánlották fel az építkezés céljaira. A levonásra a bányatársulatot hatalmazták fel úgyhogy ez az összeg hiánytalanul befolyt. Itt megjegyezni kívánom, hogy a zsilvölgyi bányász összkeresetének 2 százalékát egyházi adóba fizette s ez az összeg a megajánlással hat hónapig a duplájára emelkedett fel. Ilyenformán volt bányász, aki havonta 200—300 lej egyházi adót fizetett. De ez az áldozat kisebbik fele volt. Hiszen 70 adófizetőtől ilyen magas adókulcs mellett sem lehetett túlnagy összeget várni. Neki feküdtünk hát magunk a munkának. Nem egy hí-

vem 2—3 heti szabadságát az építésnél töltötte el, sőt a pénztárosom 90 munkanapot szentelt az építkezésnek.

A székely ezermester, de ha bányász, eggyel több. Fur-farag, kőműveskedik, fest, bont, épít aszerint, amint a pallér kívánja. S az anyagbeszerzésben is leleményes. Este ha számbavettük a másnapi anyagszükségletet, reggel, mint egy varázsütésre a lelkész-lak udvarán termett a téglá, cement, szeg, vaskapocs, deszka, mész stb. Csak jóval később tudtam meg, hogy mindez nem „csinál-mány”, hogy a láb nélkül jött portéka valamelyik anyag-raktár főnökének a „kiutalása”, amelyért viszonzásul a székely-bányász munkával fizetett. Egy este ítéletidő tombolt felettünk. Vacsora után rögtön le akartunk feküdni, hiszen bentről sem volt élvezetes szemlélni a zimankós zivatart. Egyszerre valami motoszkálásra leszünk figyelmesek. Lámpával megvilágítjuk az udvart s hát a koromsötétben egy ember veszködik 2 drb. 6 méteres horgany-csővel. A gondnokom volt, ki üzeménél megspórolta a vadonatúj csöveket s úgy vélte, hogy ha maga fuvarozza le, semmibe se kerül az eklézsiának. Igaz, hogy gyakran keresztbe hozta, mint az oláfalusiak ama történeti létrát s bár bőrig ázott, csak megérkezett... Ez az eset jelképe lett a mi munkánknak: zivatarban építettünk hajlékot a befeléhuzó magyar álmoknak...

A fenti jelkép értelmében gyűjtöttek, harcoltak és építettek az én bányászaim, amíg két évre az új lelkész-lakás felépült. S akkor alig tudtunk betelni a gyönyörűségtől. Sokszor láttam őket, amint munkaszünetben a vonattöltésről végigmustrálják a szép új épületet s a lelkük megnyugszik rajta. De nemcsak mi magunk gyönyörködtünk lakásunkban, hanem barátaink is, sőt a román csendőrőrmester szeme is megakadt rajta. Egyik festő barátom, amikor fölért az emeletre megilletődve csak ennyit mondott; „tökéletes műterem!” Az őrmester viszont már kívülről megállapította, hogy az új tetőzet, csatorna, fal és az ablakkeret színe „hivalkodó irredentizmus”! Szóhoz sem jutottam, a gondnokom, mint tökéletes román tolmács így fejtette meg az őrmester álmát: Kedves Domnule mi arról nem tehetünk, ha a román gyárban

készült cserép piros, a mész fehér s a bányatársulat zöld festéket ajándékozott az ablakkeret bemázolásához. Az őrmester mindezt egy „kiadós” kézszorítás mellett első hallásra megértette.

A házépítés elején történt, hogy hozzáfogtam feltörni és megművelni a bozóttal és gyepvel felvert kertet. Egyik arra járó presbiterem tudakozására elmondtam, hogy virágos kertet akarok csinálni, olyan virágos kertet, amelyik méltó a lupényi környezethez, — Lupény, sőt az egész Zsilvölgye hasonlatos egy csodás északi kerthez, egy nyírfaszegélyes rózsárdó — legfőképpen azonban a menyasszonyomat akarom meglepni vele. Három nap múlva 50 drb. vadrózsató érkezett az udvaromra, hogy méltó lehessen a meglepetés. Rózsáimat saját kívánságuk szerint a híveim oltották be. S amíg villant az oltókés a vadrózsató karcsu testén megindultan állapítottam meg, hogy a székely nemcsak a kenyeret, de a rózsát is szereti. Ő a magyar kenyér keresője, de az isteni szépségnek is ihletett bámulója.

Az új kert és új lakás sok megható emléket idéz fel bennem. Gyakran ébredtem arra a boldog felfedezésre, hogy egy-egy vihar után híveim a tetőzetet kémlelik, hogy vajjon nem lazult-e meg valamelyik cserép, vagy a rózsafáimat kötözgetik, dőlt kerítésemet igazítják kedves meglepetésül.

A templom renoválása, festése, az új iskola megépítése ugyancsak „családi alapon” egy-egy hősköltemény, amelyről megható dolgokat lehetne elmondani, de talán máskor...

Függetlenül ezektől elmondok egy megindító epizódot, kegyeletes emlékét a tántoríthatatlan népi hűségnek, melynek párját nem találtam sem azelőtt, sem azután az életben... 1939 tavaszán történt, hogy megdőlt Nagyrománia öröknek hirdetett léte. Láz fogta el a zsilvölgyi románokat, amint gyorsított ütemben mozgósították és szállították őket a magyar határra. Ideges, feszült volt az ottani légkör. Felfegyverzett polgárőrök kötekedően cirkáltak az utcán. Híre futott, hogy bizonyos helyeken elkészítették a fekete listát. Ebben a puskaporos hangulatban keresett fel néhány bányász-hívem.

Hogy csoportosan jöttek nem lepett meg, hiszen gyakran jöttek el így hozzánk egy kis „tájékozódásra”. Most azonban láttam, hogy mintha feszélyezné valami. Én kezdtem el hát a beszélgetést. Beszéd közben aziránt érdeklődtek, hogy miképen érint minket ez a bojdulás, mire én kifejtettem, hogy mennél izgatottabbak a románok, annál nyugodtabbak vagyunk mi, hiszen csak nekik van vesztenivalójuk. Fejtegetéseim megnyugtatták őket, de azért elmondották missziójuk titkát. Bejelentették, hogy házi őrséget szerveztek maguk között, amelyiknek az lesz a hivatása, hogy éjjel-nappal szemmel tartsa a lelkész-család sorsát s csak a testükön keresztül érhet minket veszedelem. Forró kezet szorítottam velük s mi ezután, mint ezelőtt, békén tértünk nyugovóra, mert álmaink felett virrasztott a gondviselő Isten és az eklézsia szeretete . . .

A bécsi döntés sorsfordulót jelentett a zsilvölgyiek életében. A vasgárdista zavargások és terrorcselekmények következtében Kisamerika elnéptelenedett Híveim ma szétszórtan élnek Soprontól Besztercéig, de megmaradt az egységes lelki eklézsia. Van hónap, hogy levél jön mindeniktől. Az emlékek ezen az északi magyar félkörön sok-sok láthatatlan selyem szállal kötnek össze, mint valami jelképes ejtőernyő feszült hurjai. Én már nem tudok elesni, mert ha néha csüggedés szállana meg jövőnk felől vagy hitemben gyengülve roskadoznék az emlékek ejtőernyőjével fenntart a népem, az én drága magyar népem . . .

Kolozsvár

Simén Dániel

Mint volt bukaresti lelkész írom e sorokat, azzal a célzattal, hogy ottani egyházi munkámon keresztül érzékeltessem a magyar missziói munka lényegét. Ez a missziói munka, amelyre célozok, nincsen helyhez kötve. Szükség van arra nemcsak a határokon túl élő magyarság körében, hanem itthon is épen úgy, mint az idegenben. Az idegenben a nemzeti összetartás, a *fajiságtudat* élénkebben él a lelkekben. Az idegen környezet, idegen szellem s különösen az idegenek általi elnyomás érzete önkéntelenül visszahatást szül a *kisebbségben* s ez mint örök figyelmeztetés ott él a lelkekben, mint örök tiltakozás ott van a szívekben s óv, még az idegen szellemi hatásoktól is.

A székelység, Attila hun-birodalma felbomlása óta mint őslakó bírta Erdély hegyes-völgyes vidékét. Ismerete a Kárpátok keleti oldalán elterülő gazdagabb termővidéket, hiszen hol vándorkereskedők, hol meg harci virtusai útján volt alkalma arról meggyőződnie. A védettebb hegyes vidék, azonban szükösebb termést adó földjeivel is értékesebb volt számára a faj fennmaradása szempontjából, mint a gazdagabb keleti lapály, mely a népvándorlás sokat zaklatott útvonalába esett. Mikor azonban, viszonylagosan csendesebb idők következtek erre a tájra, sokszor ellátogatott oda, különösen a nép szegényebb rétege, kenyérkeresetre. Az 1718 évi inséges esztendő különösen sok székelynek adott koldusbotot a kezébe; a mádэфalvi veszedelem is sokakat elvitt. Az ilyen nagyobb méretű kivándorlások mellett, amelyek folytán egész magyar települések keletkeztek a román vajdaságok területén, különösen sokan mentek a román fővárosba iparosaink közül, mert fejlettebb iparunk természetes kirajzási területe volt a „regát”. Eleinte csak ipari termé-

keink, később maguk az iparosok tódultak, nagy számmal a biztos kereseti lehetőség és jobb megélhetés eldöré-
dójába.

A bevándorlókat megbecsülték a regátban. 1815-ben maga a vajda adott templomhelyet a későbbi királyi palota közelében, hogy a magyarságot letelepedésre bírja.

A trianoni nagy gyász bekövetkezte után a regáti misszió ügye a magyarság közügyévé lett. Az új határok elzárták a székely falvaknak a nyugati magyar városok felé való kirajzását s a megnagyobbodott fiatal román királyság, a maga rohamosan épülő fővárosával a magyar munkakeresők fő megélhetési helyévé lett. Bukarestben a román megszállás első tíz éve alatt több mint százezer magyar talált megélhetést. Ezzel a tömeggel foglalkozni kellett. A több mint 100 éves református — s a valamivel fiatalabb római katolikus egyházközségek mellett elsőnek az unitáriusok, utána pedig a lutheránusok indították be a szervezkedés munkáját.

Érdemes feljegyezni azt is, hogy az unitárius missziói egyházközség megszervezését az unitárius ifjúsági konferenciák sürgették. A bukaresti unitárius egyetemi ifjúság látta meg azt, hogy a román fővárosban unitárius egyházközségre van szükség s nem nyugodott addig, amíg az életre nem jött. 1933—1936-ban Lőrinczy Dénes, jelenleg tordai unitárius lelkész, 1936-tól 1941. nov. 28-ig pedig első lelkész testvéröccse, e sorok írója volt a misszió lelkésze. Területe a román—lengyel határtól le a bulgár határig s a Kárpátoktól a Fekete tengerig és az orosz határig terjedt. Több mint 30 szórványban több ezer unitáriusunk élt. Ezek között a szórványok közt a legnagyobb szórványterület a román főváros volt, a maga több mint száz négyzetkilométer területével. A szórványok közül 11 volt 100 km körzeten belül, a többi mind azon kívül, el egészen 500 km távolságig. Hogy mit jelentett ennek a területnek áttekintése, a szanaszét élő hivek nyilvántartása s a velük való kapcsolat fenntartása, még ha az legtöbb esetben csak levelezés és betiltásáig az „Unitárius Hirnök”-nek, a misszió lapjának útján történt, azt nehéz lenne leírni. Megemlíthetem még a hitoktatás munkáját is, mint egyik legértékesebb, de

egyben egyik legnehezebb munkámat. Bukarestben a növendékek közt voltak olyanok is, akik magyarul semmit, vagy nagyon keveset tudtak. Volt eset, amikor lelkész tíz helyen háznál tanított hittant, hogy eredményesebb munkát végezhesen. A nyaraltatási akció bevezetésével sikerült a gyermekek anyanyelvi tudását fokozni. Ifjúsági Egyletünk és Nőszövetségünk s az ezek által rendezett házi- tea-délutánok, kötőkék, karácsonyi segély-akciók, alkalmi segélyezések az egyházközség szociális munkáját látták el. Évente rendezett nagyszabású műsoros esténk, a két említett egylet rendes gyűlései, műsoros előadásai, kirándulásai a kulturális élet központját képezték, amelyek iránt egyházközségünkön kívül állók is nagy érdeklődést mutattak.

Egy egyházközségben a lelkész pusztán jelenléte is nevelő hatást gyakorol. Áll ez különösen faluhelyen. Nagy város forgatagában s idegen népi környezetben ez a hatalom sokat veszít jelentőségéből. A missziói lelkész személyi hatást a szórványterületek természeténél fogva, nem gyakorolhat olyan mértékben, mint a népi területen munkálkodó lelkész. Lélektani tény azonban az, hogy a hivek nyilvántartása, vagyis annak a tudata, hogy „engem számontart és velem törődik az én egyházam” s így a „fajtám” is, már magában véve is megtartó erőt gyakorol. Az egyházi és nemzeti elveszés akkor kezdődik, amikor valaki úgy érzi, hogy vele senki sem törődik. Ez a törődés a missziói munka lényege.

Bukaresti misszióinknál, megállapíthatom, hogy az — a lehetőségek keretén belül — betöltötte hivatását, amit az igazol a legjobban, hogy a bécsi döntés után egy évvel, — már nem volt, kinek istentiszteletet tartani, hiveink hazatértek Magyarországra.

Ekkor és csak ekkor tértem én is haza, hogy itt-hon, de ismét nemzetiségi vidéken, folytassam egyházi és magyar missziói munkámat.

Nagybánya

Lőrinczy Géza